

Rozvedenie (X)

- citácia témy z exp. v novej tónine
ostrý nást. plynulý (ale nastúpi s témou, kt. akurát bola)

Hlavné znaky: modulačný

stavebne nepravidelný

ako celok je nesamostatný

má silne evolučný charakter

tonálne nestabilný, prechádza mnohými tóninami, môže mať búrlivý harmonický priebeh

striedanie rôzne dlhých úsekov; používanie značne rozšírených alebo skrátených nepravidelných viet

nie je možné ho zahrnúť samostatne, pôsobil by neukončene, asymetricky, nevyvážene; tento veľký diel dáva zmysel iba v spojitosti s okrajovými dielmi SF)

rozvíja tematický materiál Expozície (pracuje s témami Expozície), dovádza hudobný proces k vrcholu celej SF

Rozoznávame 2 typy rozvádzania expozičných myšlienok:

- Mierne** – Hudobné myšlienky sa cítujú v podobe blízkej originálu a spracúvajú sa technikou transpozície a drobných variácií. Hudba moduluje pozvoľne a do relatívne blízkych tónin.
- Ostré** – Pôvodné témy sú deformované na nepoznanie, vytvárajú sa rôzne novotvary. Do popredia sa dostávajú techniky ako štiepenie, pri komponovaní, komplikované variovanie. Moduláciu sú prudké, časté, aj do vzdialených tónin.

Vyskytnúť sa môže aj kombinácia oboch typov.

Procesné fázy Rozvedenia:

- I. fáza: Vstup do rozvedenia** Po ukončenej Expozícii je potrebné znovu oživiť hudobný proces. Zaznieva citácia niektorej z tém (hlavnej, kontrastnej, záverečnej), zvyčajne je stavebne pozmenená (skrátená, rozšírená), nikdy nie v základnej podobe. Vstup do rozvedenia začína v akejkoľvek tónine, najčastejšie v kontrastnej, v závere moduluje.
- II. fáza: Vlastné rozvedenie** Je najbúrlivejšou fázou. Skladateľ ľubovoľne pracuje s niektorou z tém expoziície (spracovávaná téma sa nemusí zhodovať s témou použitou vo vstupe do rozvedenia), používa techniky ako štiepenie motívu, premutácia, komplikované variovanie, pričom moduluje cez viaceré tóniny. Hudobný proces takto graduje a vrcholí buď na konci „vlastného rozvedenia“ alebo v nasledujúcej fáze „prípravy reprízy“. Tento vrchol sa považuje za vrchol celej sonátovej formy (ako „vyzerá“ vrchol je vysvetlené v stati Expozícia). *inverzie, augm., dim., sekvencie*
- III. Príprava reprízy** Jej úlohou je upokojiť rozbúrenú tonálnu a stavebnú stránku vlastného rozvedenia a logicky vyústiť do veľkej reprízy SF. Typickým znakom je tzv. dominantná rovina (= dominantná zádrž alebo systematické opakovanie prevažne základného tónu dominanty hlavnej tóniny), ktorá stabilizuje búrlivý modulačný priebeh vlastného rozvedenia a účinne harmonicky pripraví nástup reprízy SF. Okrem tonálnej a harmonickej prípravy sa v tejto fáze rozvedenia môže vyskytnúť aj tematická príprava reprízy v podobe voľných nástupov útržkov témy.

K najčastejším javom v Rozvedení SF patrí:

Klamná repríza

V priebehu rozvedenia zaznie hlavná téma, ktorú si poslucháč môže pomýliť s nástupom reprízy. Hlavné znaky: nie je v hlavnej tónine a nikdy nezaznie celá

Epizóda, epizódne rozvedenie Epizóda je úplne nová myšlienka, téma, ktorá nezaznela v Expozícii a skladateľ s ňou pracuje v rozvedení. Takéto rozvedenie potom nazývame epizódne rozvedenie.

Repríza

Návrat celého veľkého dielu, ktorý sa predtým volal Expozícia.

Hlavné znaky: **tonálna centralizácia**

Znamená **kompletné uvedenie expoziície**, čiže jej jednotlivých tém a oblastí, **v hlavnej tónine**. Celá kontrastná a záverečná oblasť prebiehajú v hlavnej tónine, v určitých prípadoch môže dôjsť ku zmene tónorodu (napr. kontrastná téma, ktorá zaznela v Expozícii v „G-dur“ zaznieva v Repríze v rovnomennej tónine „g-mol“)

úprava spojovacieho úseku

V dôsledku tonálnej centralizácie je potrebné upraviť spojovací úsek, aby nemoduloval do kontrastnej tóniny. Existuje niekoľko možností riešenia:

- a) ponechá sa v pôvodnej podobe (veľmi ojedinelé)
- b) ponechá sa pôvodný tvar, ale v kľúčovom momente sa zvolí taký harmonický postup, aby sa zabezpečilo zotrvanie v hlavnej tónine (najčastejšie riešenie)
- c) skladateľ vymyslí úplne nový spojovací úsek
- d) spojovací úsek sa vynechá

záver veľkej Reprízy

Reprízovaná malá kóda Expozície môže byť rozšírená do podoby veľkej kódy celej SF. V určitých prípadoch môžeme dokonca hovoriť o štvrtom dieli SF.

E. **MODIFIKÁCIE SONÁTOVEJ FORMY.**

Všeobecné (celkové) modifikácie SF:

1. **Introdukcia**, ktorá nie je iba pridaným dielom, ale je **tematickou súčasťou formy** (napr. LVB 8/1 Patetická)
2. **Sonátová forma s dvoma expozíciami** (dvojitá expozícia). Nachádzame ju najmä v sólových koncertoch. Najprv orchester odohrá skrátenú verziu expozície, následne sólista uvedie celú, plnohodnotnú verziu.
3. **Sonátová forma bez rozvedenia** = Starosonátová forma
4. **Sonátová forma bez reprízy**. Namiesto reprízy je zaradená tematická kóda, alebo skladba pokračuje ďalšou časťou sonátového cyklu.
5. Kóda celej formy sa rozrastie natoľko, že **sa stane druhým rozvedením s náznakom druhej reprízy** (4- alebo 5-dielna forma)
6. **Sonátová forma s epizódou namiesto rozvedenia**. Namiesto rozvedenia alebo niektorého z jej úseku je pridaná samostatná forma prinášajúca celkom novú hudobnú myšlienku.

Modifikácie Expozície SF:

1. **Navýšenie počtu tém** 2 kontrastné témy (LVB 3/1); namiesto 1 hlavnej témy zaznie tematická skupina (FMB: Sen noci svätajánskej); členitá záverečná oblasť (napr. LVB 4/1)
2. **Skrátenie Expozície** Vynechá sa kontrastná a záverečná oblasť, spojovací úsek tým pádom preberá funkciu gradácie, prípadne vrcholu
3. **Monotematizmus** Namiesto kontrastnej témy prichádza opäť hlavná téma, no v kontrastnej tónine, prípadne zaznie v odlišnom charaktere. Tematický kontrast prinášajú úseky pomocnej hudby.

Modifikácie Rozvedenia SF:

1. **Epizóda namiesto Rozvedenia** Samostatne budovaná forma statického charakteru (bez vývoja hudobného materiálu, bez modulačného priebehu), ktorá nahrádza Rozvedenie alebo niektorú z jeho fáz (napr. LVB 1/4)
2. **Klamná repríza v Rozvedení**
3. **Skrátené Rozvedenie** Má nepomerne kratší rozsah ako Expozícia (napr. LVB 5/3)

Modifikácie Reprízy SF:

1. **Porušenie tonálnej centralizácie** Niektorá z tém zaznie v inej ako hlavnej tónine.
2. **Voľná Repríza** Obsahuje príliš veľa stavebných zmien.
3. **Repríza začína v inej ako hlavnej tónine**
4. **Skrátená Repríza** Vynecháva sa niektorá tematická oblasť.
5. **„Zrkadlová“ Repríza** Zmenené poradie tém (napr. kontrastná, záverečná, hlavná)